

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Collegium Universi Juris Canonici

Engel, Ludwig
Salisburgi, 1693

1. De Judiciis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61596](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61596)

LIBER II. DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Judicijs.

SUMMARIUM.

1. Quid sit iudicium?
2. In iudicio res sunt persone principales, Iudex, actor & reus.
3. Bene prohibentur mironentes sine auctoritate tutorum vel curatorum, & filii familias sine consensu parentum, exceptis causis beneficiabilibus & similibus.
4. Religiosi quoniam possunt sine licentia Abbatis: nisi agant extra Monasterium.
5. Prelatus potest agere sine consensu Capituli, nisi causa sit valde ardua.
6. Qui possunt esse Reus?
7. Quoniam possunt esse rei, qui non possunt esse actores.
8. Quid sint assessores, & quoniam Iudices eos habere possint?
9. Assessores non habent iurisdictionem.
10. Auditores quid sint?
11. Iudicium aliud seculare, aliud Ecclesiasticum.
12. Aliud ordinatum, aliud summarium: quod in certis causis Ecclesiasticis servandum: item, in causis miserabilium personarum & similibus.
13. Quomodo in iudicio summario procedatur?
14. Iudicium aliud criminale, aliud civile.
15. Civile aliud penitentium, aliud possessorium.
16. Monitum utile & Christianum de non temere interveniendis litibus.

In hoc titulo incipit hic Liber secundus Decretalium materias judiciales complectens, qualiter iudicia instituenda, tractanda & finienda sint. Idcirco Compiler tit. de *Judicijs* in genere premitur, ubi Interpretes de variis iudiciorum divisionibus agunt, quos etiam ut imitemur, aliquot ejusmodi divisiones assignabimus. Prius tamen de personis judicialibus nonnulla premittemus. Excultus autem sum, si in hac practica materia processus judiciarij assumptam methodum certa ab incertis separandi non aequè observavero, nam propter diversissimos iudiciorum stylos & varias DD. interpretatione (quibus quisque stylium curiæ suæ defendere nititur) res plurimum confusa est, ut vix aliud certi statui possit. Dicam proinde, quæ magis sunt fundamenta

lia, & magis inter AA. recepta, reliqua usus & practica forensis docebit.

Judicium nihil est aliud, quam legitima controversiæ, quæ est inter actorem & reum, apud Iudicem disceptatio, & dijudicatio. Hæc iudiciorum observatio necessario constituta fuit, ne quis propriâ auctoritate, sed per iudicem injuriam divertat, suumque repositat, & ita plurima mala & perturbationes in republica evitentur. Dixi, quod iudicium sit disceptatio inter actorem & reum apud iudicem: tres enim sunt personæ principales, ex quibus iudicium constituitur, videlicet *Judex*, *Actor*, & *Reus*. *Judex* quis sit, & quod ejus officium, supra in *T. de Officio Judicis* tractavimus, & infra etiam in *Tit. de sent. & rejudicat* aliqua addemus.

Actor ab agendo dictus, est is, qui actionem intendit, live in iudicio quid à parte

Mm adver-

ANGEL
DECRETALIUM
TITULUS I
DE JUDICIIS

adverſa petit, & conſequenter agere per ſe ex jure competente poſſunt omnes, qui non prohibentur. Prohibentur autem Minorennes ſine auctoritate tutorum vel curatorum; Filiifamilias ſine conſenſu parentum; & ceteri, de quibus in tit. Cod. *Qui legitimam perſonam ſtandi in judicio habeant*. De jure tamen Canonico in beneficialibus & ſpiritualibus cauſis, atque dependentibus ab iis, major 14. annis, & etiam filifamilias ſine conſenſu parentum ad agendum & defendendum admittuntur. *c. ſu. l. 1. in 6.*

4 Religioſi quoque ſine licentia Abbatis agere non poſſunt, niſi de ejuſdem Abbatis licentia extra Monafterium degant: nam ex quo habent licentiam commorandi extra Monafterium. (E.g. in ſtudis aut Parochiis) per conſequens cenſentur habere licentiam faciendi ea, ſine quibus ibi eſſe non poſſunt, ait Speculator in tit. *de Actor. n. 5. arg. l. ſilongius. 18. ff. 2. ff. h. 1.*

5 De Præſato dubitatur, an ſine conſenſu Capituli agere valeat? Reſp. Communior eſt ſententia contra Gloſſ. in cap. 1. de Procurat. quod ſive bona Capituli & Præſati ſint diſtincta, ſive communia, dummodo Præſatus generalem deſuper adminiſtrationem habeat, poſſit irrequiſito Capitulo in judicio agere & conveniri, niſi arbitrio judicis cauſa eſſet valde ardua; unde generalem ponunt doctrinam, quod perſonæ quæcunque legitimam & univerſalem adminiſtrationem habentes poſſint ſine conſenſu alterius actionem inſtituere & excipere, Innoc. Fel. Barb. & communiter alii in *c. edoceri. 21. de Reſcriptis*. Facit cap. *qui generaliter. 5. de Procurat. in 6. l. ſu. ff. Quod cujuſque Univerſitatis nomine.*

6 Reus à re, ratione cujus convenitur, appellatur, eſtque is, contra quem in judicio

agitur. Rei fieri omnes poſſunt, ita tamen ut quidam non propria, ſed aliena auctoritate defendantur, cujuſmodi ſunt pupilli minorennes, & uſu rationis deſtituti. Item ſi contra Monafterium detur actio, non conventus, ſed Abbas conveniendus eſt. Innoc. in d. cap. *edoceri. num. 30.* In ſunt nonnulli, qui licet agere prohibentur, tamen rei perſonam jure ſuſtinent ut ſunt excommunicati, cap. *cum in 5. de Except.* quibus enumerantur portati ex generali ratione, quod per communicationem aut deportationem matur quidem actio, quæ eſt jurialis, non verò deſenſio, quæ eſt juraturalis: & deinde excommunicatio & portatio cederet in commodum excommunicatorum vel deportatorum, econtra in damnum aliorum, qui res ſuas abſtere non poſſent.

Præter iſtas tres perſonas principales dicem, Actorem & Reum, alie inſeruntur in judicio ut id facilius & expediat, nimirum *Aſſeſſores, Auctores, Scriba & Viatores.*

Aſſeſſores ſunt, qui judici aſſident, & que ſuo conſilio in judicando adjuvant, & *Conſilarii* dicuntur, *l. penult. ff. de Officio aſſeſſ. & in l. conſilarios. 3. ff. de Off. ſſ.* Aſſeſſores habere poſſunt tam Ordinarius, quam Delegatus; propter ſuam inſufficientiam revera ſeget aſſeſſore, poteſt illum aſſumere, partes litigantes debebunt illi ſportam ſeu ſalarium præſtare, quamvis delegatus ipſe gratis juſtitiam adminiſtrare debeat. *cap. ſtatutum. 11. §. aſſeſſorem. de Reſcriptis in 6.* Ordinarius autem, ſi habeat aſſeſſorem, debet ipſi de ſuo ſalarium, ſi de foro Eccleſiaſtico loquamur ubi iudex ipſe, qui in ordinarium constitutus eſt, debet icire Canones. *cap. 1. de Off. ſſ.*

Contingunt & affinitate, sed in foro laicali, in quo iudex non tenetur scire leges, sed tantum habere experientiam de casibus, *l. certi juris. 17. C. h. t.* non est improbabile, quod assessorem ex sumptibus litigantium habere possit, Sylvest. *verb. iudex. l. 1. n. 15.* Porro assessores nullam jurisdictionem habent, unde absente iudice hac eisdem commissione statuere nihil possunt, *l. nunquam. 13. C. de Assessoriis*, sed nec iudex ipsorum consilium necessario sequi tenetur, aliud est enim requirere alicujus consilium, aliud sequi consilium; primum facit iudex, non posterius, *arg. c. cum olim. 7. de Arbitris*. Speculator *in Tit. de acquisitione consilii. n. 10. & in Tit. de sen. n. 3.*

Auditores, qui praesertim in curia Romana & apud Legatos Sedis Apostolicae usitati sunt, illi dicuntur, quibus vel tota causa, vel certus causae articulus examinandus committitur, eo fine, ut post factum diligens examen, rem omnem iudici exponant, eiusque decisioni relinquunt. Hi Auditores habent quidem jurisdictionem in cognoscendo, ita ut partes ad audientiam citare, testes, & probationes admittere possint, &c. in decidendo autem seu sententiam dando jurisdictionem non habent, nisi hoc ipsis specialiter à principali delegetur, Sylvest. *verb. Auditor*. Speculator & Bal. *in Tit. de Audit.* De *Scribis*, qui alio nomine *Notarii* aut *Secretarii*; item de *Viatoribus*, qui vulgo *Pedelli*, *Cursores*, vel *Executores* appellantur, dicemus, cum de fide instrumentorum, citatione & executione sua iudicatae tractabimus. Modo ad iudiciorum divisionem transeamus.

Judicium imprimis aliud est *Seculare*, cui praesertim Laicus, vel etiam Clericus ratione patronij, territorij, alteriusve potestatis secularis, in quo causae inter Laicos

agitatae deciduntur. Aliud *Ecclesiasticum*, cui praesertim Clericus potestate ab Ecclesia sibi facta, in quo causae ecclesiasticae inter ipsos Clericos controversae dirimuntur, *c. decernimus. 2. h. t.*

Rursum *Judicium* aliud est *Ordinarium*, quando iudex cum ordinaria figura & strepitu iudicij juxta praescriptum juris procedit. Aliud est *Summarium*, quando iudex omnis ambagibus & ordinariis iudiciorum solennitatibus summam de causa cognoscit. Hoc summarium iudicium est necessarium in causis electionum, provisionum, matrimonij, usurarum & similibus, ubi periculum aliquod in mora positum est, veluti est in electionibus & provisionibus, ne Ecclesiae detrimentum patiantur defectu administratoris. In matrimonij est periculum incontinentiae, in usuris periculum damnificandi eos, quibus restitutio fieri debet. Ex eadem ratione in bene constitutis tribunalibus summariter tractantur causae pauperum, alimentorum, carceratorum, spoliij, depoliti, pupillorum, viduatum, mercedis, forrenum seu peregrinorum, & rerum levis momenti. Suting. *in Processu iudicario observ. 3.* Proinde in enumeratis causis iudex etiam tempore feriarum ob hominum necessitates indulgentiam cognoscet, & dilationes amputando, exceptiones & appellationes frustratorias repellendo, litem, quantum poterit, faciet breviorum, *Clement. 2. h. t. & Clement. saepe 2. de Verb. signifi.* Interim tamen probationes necessariae, defensionis, legitima, citationes, praestatio juramenti calumniae & malitiae etiam in processu summario omitti non debent. Vallens. *hoc tit. §. 6.* Quod si iudicium multis litibus occupatum fuerit, & causa summariter tractanda incidat, quae non possit ita velociter expediri, 13

Mm 2

recte

recte faciet iudex, si quosdam de suis assessoribus ad illam causam terminandam Delegatos seu Commissarios constituerit. Sutting. d. observ. 3. num. 5.

14 Præterea *Judicium* aliquando sumitur pro ipsâ actione, quæ instituitur, & sic iudicium aliud est *Criminale*, aliud *Civile*. Criminale est, quando agitur de crimine ad vindictam publicam; Civile verò, quando non agitur super crimine, sed super re aliquâ aut jure debito, vel si quidem agatur super crimine, non tamen ad vindictam publicam, sed ad interesse privatum; ita si injuriatus agat ad recompensationem damni vel penam pecuniariam sibi applicandam, dicitur civiliter agere, §. 10. & ibi DD. *Instit. de Injuriis*. & maritus propter adulterium uxoris agens ad divortium & lucrum dotis etiam civiliter agit. c. tue. §. de *Procurat.*

15 *Judicium* civile subdividitur, quòd aliud sit *Petitorium*, aliud *Possessorium*. *Petitorium* est, in quo de proprietate rei aut juris agimus; *Possessorium* verò, in quo omiſſa quaestione proprietatis tantùm litigatur, cui pro tempore sola rei possessio ad iudicanda sit. Circa hæc duo iudicia infra in *Tit. de causa possessionis & proprietatis* plura dicentur.

16 Antequam verò ad ulteriorem iudicij processum progrediamur, non possum non monere, cautè & conscientiosè, non temerariè & contra Christianam charitatem actionem institui debere, atque illud vulgi proverbium benè observandum esse, quòd tenuis transactio plerumque præter pingui sententiâ; nam expertus quidam pro postororum cautela rectissime scriptum reliquit, „in causarum controversiis capitales inimicitias oriri, si etiâ amissionem expensarum, laborem animi exerceri, corpus quotidie defatigari, multa & inhonestâ crimina inde consequi, bona & utilia

„opera postponi, & qui sæpe creduntur vincere, succumbere, & si obtinent, conputatis laboribus & expensis, nihil acquirere.

TITULUS II.

De Foro competenti.

SUMMARIA.

1. *Fori competentia ex tribus principiis inducitur.*
2. *Quid sit avocatio cause, quâ etiam juri competitia inducitur.*
3. *Quinam causas avocare possint?*
4. *Aliud genus avocationis quando superius iudicium incompetenter litigantem ad forum*

Fori competentia deducitur ex triplicibus potissimum principiis; videlicet I. Ex persona *Judicis*, ejusque *Jurisdictione*. II. Ex persona *Rei conventi*. III. Ex *qualitate cause*.

Ex persona *Judicis* competit forum, quia est *Ordinarius*, vel *Delegatus*, vel *Compromissarius*, vel quia prorogatus est *ejus jurisdictio*, aut quia merum, vel *mixtum Imperium* habet. Ex persona *Rei*, cujus forum actor sequitur, datur *competentia*, ubi reus habet *domiciliam* aut *res*, quæ petitur, *sita est*, vel ubi *traxit*, aut *deliquit*: Item quia *Clericus* & *Ecclésiasticus* est: vel *quia processus* est. Ex qualitate denique *cause* competit forum, si causa sit *Ecclésiastica*, vel *secularis*, si *mixta*, si *connexa*, si *separata*. Verùm de *Judice Ordinario*, *Delegato*, *Compromissario*, eorumque *Jurisdictione* & *Jurisdictionis prorogatione* jam in *superiori Libro competentibus Titulis* dictum est; quos hic circa *competentiam* personæ *Judicis* supponimus. Solummodo viter adnotandum est, aliquando dari *competentiam fori* apud *Judicem superiorem*